

Utdrag ur: Socialutskottets betänkande 2007/08:SoU11 6 maj 2008

En förnyad folkhälsopolitik

Sammanfattning

I betänkandet behandlas regeringens proposition 2007/08:110 En förnyad folkhälsopolitik samt 5 följdmotioner innehållande sammanlagt 71 yrkanden. Vidare behandlas ca 115 motionsyrkanden från den allmänna motionstiden 2007 och 2 motionsyrkanden från den allmänna motionstiden 2006.

Utskottet delar regeringens uppfattning att det övergripande nationella målet för folkhälsoarbetet – att skapa samhällsliga förutsättningar för en god hälsa på lika villkor för hela befolkningen – ska ligga fast. För att nå detta mål krävs ett långsiktigt, målinriktat och sektorsövergripande arbete inom samtliga sektorer som påverkar folkhälsans utveckling. För att underlätta detta arbete har en samlad målstruktur med elva målområden utvecklats.

Utskottet välkomnar regeringens förslag till förnyelse av folkhälsopolitiken och anser i likhet med regeringen att en verkligt effektiv folkhälsopolitik ska genomföras med utgångspunkt i den enskilda människans integritet och valfrihet som grund och bygga på sambandet mellan hälsans villkor och individens förutsättningar. Utskottet ställer sig bakom regeringens förslag till rubricering av målområdena som ska vara: 1 Delaktighet och inflytande i samhället; 2 Ekonomiska och sociala förutsättningar; 3 Barns och ungas uppväxtvillkor; 4 Hälsa i arbetslivet; 5 Miljöer och produkter; 6 Hälsöfrämjande hälso- och sjukvård; 7 Skydd mot smittspridning; 8 Sexualitet och reproduktiv hälsa; 9 Fysisk aktivitet; 10 Matvanor och livsmedel; 11 Tobak, alkohol, narkotika, dopning och spel.

Motionerna avstyrks.

I betänkandet finns 51 reservationer (s, v, mp) och 2 särskilda yttranden (v).

Utskottets förslag till riksdagsbeslut

En förnyad folkhälsopolitik

Självordsprevention

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motioner om Nationella hjälplinjens arbete samt om organisationsstöd till frivilligorganisationer m.m. med hänvisning till pågående arbete.

Jämför reservationerna 50 (v) och 51 (mp).

Propositionen

Bakgrund

FHI och Socialstyrelsen redovisade till regeringen den 15 december 2006 handlingsplanen Förslag till nationellt program för suicidprevention – befolkningsinriktade och

individinriktade strategier och åtgärder (dnr S2006/10114/FH). Förslaget omfattar en övergripande vision och nio strategier. Handlingsplanen har varit föremål för remissförfarande.

Övergripande vision

Enligt regeringen bör ingen hamna i en så utsatt situation att den enda utvägen upplevs vara självmord. Regeringen har som vision att ingen ska behöva ta sitt liv.

Insatser som främjar goda livschanser för mindre gynnade grupper

Regeringen avser att ge FHI, i samråd med Myndigheten för skolutveckling och Nationell prevention av suicid och psykisk ohälsa (Nasp) vid Karolinska Institutet, i uppdrag att utarbeta ett informationsmaterial om hur man kan förebygga självmordsförsök och självmord bland skolelever. I uppdraget ingår även att ta fram en strategi för hur materialet kan spridas till lärare och annan skolpersonal.

Regeringen anser att det genom insatser som stöder föräldrarna är möjligt att förebygga psykisk ohälsa under uppväxtåren och senare i livet.

Socialstyrelsen och FHI anser att det är angeläget att förskolans och skolans system för systematisk kvalitetsförbättring förbättras och föreslår en utveckling av Skolverkets Internetbaserade resultatsystem Salsa och Siris. De båda förslagen behandlades i utredningen Ungdomar, stress och psykisk ohälsa (SOU 2006:77) och bereds för närvarande inom Regeringskansliet. Regeringen avser vidare att presentera en ny skollag under våren 2008, där bl.a. reglering av elevhälsan kommer att ingå.

Minskad alkoholkonsumtion i befolkningen och i högriskgrupper för självmord

Under perioden 2008–2010 prioriteras enligt regeringen fortsatta åtgärder för att minska bruket av alkohol i enlighet med den nationella alkoholhandlingsplanen (se prop. 2005/06:30).

Regeringen avser att intensifiera insatserna för att minska alkoholkonsumtionen i befolkningen och att fullfölja handlingsplanen mot alkoholskador. Regeringen avser att fortsätta driva frågan om en restriktiv alkoholpolitik inom Europeiska unionen.

Regeringens övergripande mål för narkotikapolitiken är att Sverige ska vara fritt från narkotika. Regeringen avser att fullfölja den nationella handlingsplanen mot narkotika med målen att färre människor ska börja missbruka, fler personer med missbruksproblem ska få hjälp att sluta och att tillgången på narkotika ska minska.

Minskad tillgänglighet till medel och metoder för självmord

Det nationella, regionala och kommunala arbetet med att minska tillgången till dödliga metoder och medel för självmord bör enligt regeringen fortsätta.

Antalet självmord genom höggradigt dödliga metoder har enligt regeringen kunnat minskas med hjälp av lagstiftning för kontroll av skjutvapen; restriktioner över tillgång till pesticider; förändrade förpackningar för smärtstillande medel; obligatorisk användning av katalytisk avgasrening i motorfordon; barriärer kring platser för höga hopp; användning av nya mindre toxiska antidepressiva medel och utformning av vårdmiljöer och boenden till "säkra" platser genom sanering av den fysiska vårdmiljön så att duschslangar, ställningar, gardiner, stickande och skärande föremål m.m. inte finns tillgängliga vid vård av personer med självmordsproblematik. Läkemedelsverket, Apoteket AB, Banverket och Vägverket är

exempel på viktiga aktörer som aktivt arbetar för att minska tillgången till dödliga metoder för självmord.

Självordsprevention som hantering av psykologiska misstag

Regeringen anser att även självmord som inte rapporteras enligt lex Maria bör utredas och avser att tillsätta en utredare. Utredaren ska analysera förutsättningarna att skapa en nationell funktion för händelseanalyser och gemensamma utredningar vid självmord. Funktionen ska bistå de lokala aktörerna i arbetet med att göra en händelseanalys när en människa tar sitt liv och att stödja de lokala aktörerna i det självmordsförebyggande arbetet.

Medicinska, psykologiska och psykosociala insatser

Att behandla den underliggande psykiska störningen är enligt regeringen en central komponent i självmordspreventionen. En viktig del av det självmordsförebyggande arbetet på individnivå bedrivs via hälso- och sjukvården och innefattar ett optimalt omhändertagande av personer med självmordsproblematik om självmordsprocessens upptrappning ska kunna förhindras.

Enligt propositionen gör regeringen stora satsningar generellt i hälso- och sjukvården genom psykiatrisatsningen som under åren 2006 och 2007 främst inriktades på att förbättra tillgängligheten, utbildningssatsningar och kvalitetsförbättringar. Tidiga insatser till barn och ungdomar prioriterades enligt regeringen och fortsätter att vara högt prioriterat under mandatperioden. Regeringens satsningar för att stärka barn- och ungdomspsykiatri samt insatser för att utveckla kunskapen om barns och ungas psykiska hälsa hör till områden av betydelse för folkhälsan, och det finns goda skäl att anta att dessa insatser kommer att bidra till bättre psykisk hälsa bland barn och ungdomar. Regeringen har bl.a. gett Socialstyrelsen i uppdrag att inrätta ett nationellt centrum för utveckling av tidiga insatser till barn och unga som löper risk att utveckla svårare psykisk ohälsa. Vidare har regeringen tillfört landstingen medel genom ett målstyrt bidrag vars ändamål är att förbättra kvaliteten i, och att stärka tillgängligheten till, verksamheter för barn och unga med psykisk ohälsa.

Den nationella psykiatrisamordnaren som efter tre års utredningsarbete presenterade slutbetänkandet *Ambition och ansvar* (SOU 2006:100) hante-rade i stort sett psykiatris samtliga verksamhetsområden i sitt arbete. Utredningen resulterade i ett stort antal förslag till förändringar, vilka berör flera olika aktörer och huvudmän. Arbetet med att konkretisera och prioritera bland dessa förslag har påbörjats av regeringen. För att kunna genomföra detta arbete har regeringen tillsatt en koordinator som tillsammans med en interdepartemental arbetsgrupp avser att ta fram en handlingsplan för utvecklingsarbetet inom psykiatrin.

Spridning av kunskap om evidensbaserade metoder för att minska självmord

Socialstyrelsen, FHI och Nationell prevention av suicid och psykisk ohälsa (Nasp) vid Karolinska Institutet bör enligt regeringen fortsätta att sammanställa forskningsresultat om metoder som kan minska antalet självmord, göra dem tillgängliga samt sprida ny kunskap.

I det befolkningsinriktade arbetet ingår enligt regeringen att öka människors medvetenhet om självmordsproblematiken och att försöka undanröja de rädslor och tabun som detta självmord omgärdas av. Mot denna bakgrund avser regeringen att uppdra till Socialstyrelsen att initiera ett projekt i syfte att öka kunskapen i befolkningen om självmord och vart man vänder sig för att få hjälp och stöd samt föreslå hur informationen ska spridas inom hälso- och sjukvården samt det övriga samhället.

Kompetenshöjning av personal och andra nyckelpersoner i vård och omhändertagande av personer med självmordsproblematik

Det råder enligt regeringen en stor samstämmighet mellan de utredande myndigheterna och remissinstanserna om behovet av kompetenshöjning inom detta område. Regeringen anser att det är angeläget att stödja utvecklingen av utbildningsinsatser riktade till yrkesgrupper som i sin yrkesutövning möter självmordsnära människor. Mot denna bakgrund avser regeringen att uppdra åt Statens folkhälsoinstitut att i samverkan med Socialstyrelsen ta fram förslag på utbildningsinsatser för att höja kompetensen avseende vård och omhändertagande av personer med självmordsproblematik.

Händelseanalys av lex Maria-anmälningar

Samtliga självmord inom hälso- och sjukvården eller i anslutning därtill ska enligt lex Maria anmälas till Socialstyrelsen. Socialstyrelsen bör enligt regeringen regelbundet fortsätta sitt arbete med att sammanställa och analysera inrapporterade självmordshändelser med resultatåterföring till vård- och omsorgsgivarna.

Stöd till frivilligorganisationer

Regeringen avser att stödja Riksförbundet för suicidprevention och efterlevandes stöd (Spes) insatser genom ett organisationsstöd på 500 000 kr per år under perioden 2008–2010. Spes arbetar dels med att ge stöd och hjälp till anhöriga, dels för att förhindra självmord samt motverka tabubeläggning och fördomar om självmord. Regeringen avser även att stödja paraplyorganisationen Samarbete för människor i sorg (Sams) för upprättandet av ett nationellt kansli genom ett organisationsstöd på en miljon kronor per år under samma period.

Motioner

I motion So18 av Elina Linna m.fl. (v) yrkande 3 begärs tillkännagivande om att Nationella hjälplinjens arbete bör uppmärksammas som en del av suicidpreventionsarbetet.

I motion So21 av Gunvor G Ericson m.fl. (mp) yrkande 47 begärs tillkännagivande om att låta uppdra till Socialstyrelsen att initiera ett projekt för att öka kunskapen i befolkningen om självmordsprevention, s.k. första-hjälpen-utbildningar för dem som mår psykiskt dåligt. I yrkande 48 begärs tillkännagivande om organisationsstöd till Frivilligorganisationernas Riksförbund för suicidprevention och efterlevandestöd (Spes) och paraplyorganisationen Samarbete för människor i sorg (Sams). I yrkande 49 anförs att Statens folkhälsoinstitut i samverkan med Socialstyrelsen bör få i uppdrag att ta fram förslag på utbildningsinsatser för att höja kompetensen avseende vård och omhändertagande av personer med självmordsproblematik. I yrkande 50 begärs tillkännagivande om kunskapen om självmordsrisken för unga HBT-personer. I yrkande 51 föreslås att fler utbildas i evidensbaserade psykoterapeutiska metoder för att göra dessa mer tillgängliga för vårdsökande.

Tidigare behandling m.m.

Utskottet avslog ett antal motionsyrkanden om självmordsprevention i sitt av riksdagen godkända betänkande 2007/08:SoU1 Utgiftsområde 9 Hälsovård, sjukvård och social omsorg m.m. (rskr. 2007/08:86 och 87) och anförde bl.a. följande (bet. s. 38 f.).

När det gäller självmordsprevention instämmer utskottet i flera av motionärernas uppfattningar att suicid är ett allvarligt hälsoproblem och att frågan om hur de

suicidpreventiva insatserna ska förbättras är viktig och mycket angelägen. I samband härmed noterar utskottet med tillfredsställelse att remissomgången av det nationella handlingsprogrammet för självmordsprevention i dagarna är avslutad och att den fortsatta beredningen inom Regeringskansliet nu går in i sitt slutskede. Inom Regeringskansliet förbereds även en proposition om en förstärkt folkhälsopolitik som är planerad att avlämnas till riksdagen inom kort. Statens folkhälsoinstituts rapport om hälsan bland HBT-personer, som behandlar frågor om självmord och självmordsrisker i gruppen HBT-personer, bereds tillsammans med den kommande folkhälsopropositionen. Utskottet utgår ifrån att självmordsrisken i gruppen HBT-personer särskilt uppmärksammas. Eftersom både handlingsprogrammet och rapporten är föremål för ytterligare beredning anser utskottet dock att riksdagen inte bör föregripa detta arbete. Mot bakgrund av vad som ovan anförts får motionerna – – – åtminstone delvis anses tillgodosedda (1 res. v, mp).

När det gäller självmord som inte rapporteras enligt lex Maria aviserar regeringen i folkhälsopropositionen att denna fråga bör utredas och avser att tillsätta en utredare. Enligt uppgifter som inhämtats från Socialdepartementet är denna fråga föremål för fortsatt beredning inom departementet.

Utskottets ställningstagande

Självmord går att förebygga och samhällets förebyggande insatser för att motverka psykisk ohälsa och samhällets olika system för att hantera risker för självmord måste ständigt förbättras. Enligt utskottet bör ingen hamna i en så utsatt situation att den enda utvägen upplevs vara självmord. Utskottet ställer sig därmed bakom regeringens vision att ingen ska behöva ta sitt liv.

Utskottet delar regeringens bedömning att det nationella, regionala och kommunala arbetet med att minska tillgången till dödliga metoder och medel för självmord bör fortsätta.

Utskottet välkomnar de uppdrag som Socialstyrelsen och Statens folkhälsoinstitut har fått av regeringen och som bl.a. gäller ökad kunskap om självmord, kompetenshöjande åtgärder inom vissa personalgrupper inom vården samt framtagande av ett informationsmaterial för att öka kunskapen i befolkningen om hur självmord kan förebyggas.

Regeringen avser att tillsätta en utredning som ska analysera förutsättningarna att skapa en nationell funktion för händelseanalyser och gemensamma utredningar vid självmord. Utskottet välkomnar även detta.

När det gäller organisationsstöd till Riksförbundet för suicidprevention och efterlevandes stöd (Spes) samt Samarbete för människor i sorg (Sams) konstaterar utskottet att regeringen för perioden 2008–2010 har för avsikt att avsätta medel åt dessa.

När det gäller självmordsprevention instämmer utskottet i motionärernas uppfattning att suicid är ett allvarligt hälsoproblem och att frågan om hur de självmordspreventiva insatserna ska förbättras är viktig och mycket angelägen. Mot bakgrund av de stora satsningar som regeringen gjort och har för avsikt att göra anser utskottet emellertid att motionerna So18 (v) yrkande 3 och So21 (mp) yrkandena 47–51 får anses i huvudsak tillgodosedda. Motionerna avstyrks.

Reservationer

Utskottets förslag till riksdagsbeslut och ställningstaganden har föranlett följande reservationer. I rubriken anges vilken punkt i utskottets förslag till riksdagsbeslut som behandlas i avsnittet.

50. Självmordsprevention, punkt 45 (v) av Elina Linna (v)

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 45 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen.
Därmed bifaller riksdagen motion

2007/08:So18 av Elina Linna m.fl. (v) yrkande 3 och avslår motion 2007/08:So21 av Gunvor G Ericson m.fl. (mp) yrkandena 47–51.

Ställningstagande

Förebyggande av självmord är ett mycket viktigt område, och jag anser att det brådskar att ta fram åtgärder för att förstärka arbetet med denna fråga. Med tanke på detta är det också ytterst märkligt att regeringen väljer att helt förbigå arbetet med Nationella hjälplinjen. Socialstyrelsens utvärdering av hjälplinjens arbete visar tydligt att dess insatser är mycket viktiga för personer i akut kris men att behoven överstiger föreningens kapacitet. Jag anser att man i större utsträckning än som nu är fallet bör involvera de redan existerande och fungerande strukturer som finns för att skynda på arbetet inom aktuellt område.

Vad jag nu anfört bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

51. Självmordsprevention, punkt 45 (mp) av Thomas Nihlén (mp)

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 45 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen.
Därmed bifaller riksdagen motion

2007/08:So21 av Gunvor G Ericson m.fl. (mp) yrkandena 47–51 och bifaller delvis motion

2007/08:So18 av Elina Linna m.fl. (v) yrkande 3.

Ställningstagande

Jag anser att det är lovvärt att regeringen gör en tydlig satsning för att förebygga att människor tar sitt eget liv. Ambitionen att uppdra åt Socialstyrelsen att initiera ett projekt för att öka kunskapen hos befolkningen om självmordsprevention, s.k. första-hjälpen-utbildningar för dem som mår psykiskt dåligt, är också bra men bör resultera i ett skarpt förslag till riksdagen. Vidare anser jag att Statens folkhälsoinstitut i samverkan med Socialstyrelsen bör få i uppdrag att ta fram förslag på utbildningsinsatser för att höja kompetensen när det gäller vård och omhändertagande av personer med självmordsproblematik. Jag anser att

organisationerna Riksförbundet för suicidprevention och efterlevandes stöd (Spes) samt Samarbete för Människor i Sorg (Sams) ska tillförsäkras anslag för sina angelägna verksamheter.

Jag noterar vidare att självmordsförsök är dubbelt så vanliga bland HBT-personer jämfört med den övriga befolkningen. Särskilt vanligt är det bland unga HBT-personer mellan 16 och 29 år att någon gång ha övervägt eller att ha försökt att ta sitt liv. För att fler människor som har behov av det ska kunna erbjudas psykoterapeutiska behandlingsmetoder i stället för att enbart vara hänvisade till läkemedelsbehandling anser jag dessutom att fler behöver utbildas i evidensbaserade psykoterapeutiska metoder.

Vad jag nu anfört bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.